

Foto: Dreamstime.com

HELEP

A white plastic pill bottle is tipped over on the left side of the frame, with several yellow, oblong capsules spilling out. The word "HELEP" is spelled out in a row of these same yellow capsules on a white surface. The background is a plain, light-colored surface.

Av Anna-Lena Westbye Pedersen,
KoRus – Øst

Syntetisk «designerdop» er i ferd med å bli storindustri. Brukere kan bestille stoffene på internett og få de meget sterke stoffene rett hjem i postkassa. Dette gir nye utfordringer i det holdningsskapende arbeidet.

Nye stoffer og trender innen narkotika:

«Legal Highs»

Det var for snart ett år siden jeg første gang hørte om Spice. Og Mefedron. Jeg var i Sverige på samarbeidsmøte, og fikk ikke helt tak i hva de egentlig snakket om. Mefedron hørtes ut som en medisin? Men like fort som jeg hadde hørt det, jo like fort var det glemt. Helt til jeg nå før jul var i Stockholm for å besøke behandlings- og utredningsmottaket Maria Ungdom. Da kom Spice og Mefedron opp igjen. Sammen med internett-droger og vannpiper. Dette var en trend i Sverige hvor de hadde enorme utfordringer og store problemer, og hadde hatt mange skader og også dødsfall. Jeg begynte å ane at her var det en del av rusproblematikken som kanskje var ganske omfattende, men som jeg ikke ante noen ting om...

Vel hjemme i Norge, så jeg tilfeldigvis et TV-program fra BBC om samme tema. Legal Highs – «lovlige partypiller». Kratom, Spice gold, HBWR, Salvia, Blue lo-

tus, THP, Ephedra, Yopo, BZP, TPMFF. Og mange, mange flere. Dette er stoffer som har til felles at de selges lovlig over internett og i smart shops; selv om de alle er rusmidler. Derfor kalles de Legal Highs. Her ble jeg vist en verden jeg aldri før hadde hørt om. Og jeg som trodde jeg hadde en grei oversikt over hva som rørte seg «der ute»...

Jeg bestemte meg for å dykke ned i dette og finne ut hva Legal Highs egentlig er.

Bakgrunn

Legal Highs er ikke en ny trend. Gjennom hundrevis, om ikke tusenvis av år, så har man benyttet urter og plantematerialer til å ruse seg på. Allerede i 1973 skrev amerikaneren Adam Gottlieb boken «Legal Highs» – som er en oversikt over ulike naturlige stoffer man kunne ruse seg på, som for eksempel hamp og ulike sopper. Men historien til syntetisk

Felles for dem er den psykoaktive virkningen, og at de er utformet for å erstatte narkotikaklassede stoffer.

Legal Highs er kortere. I løpet av det siste 10-året, og spesielt de siste tre-fire årene, så har dette blitt en stor industri. Designerdop, partypiller og Herbal Highs er andre navn som brukes på dette. Felles for dem er den psykoaktive virkningen, og at de er utformet for å erstatte narkotikaklassede stoffer. Noen lages for å ligne cannabis, andre kokain, LSD, amfetamin og opioider. Kjemisk ligner de ikke det opprinnelige narkotiske produktet, men egenskapene gjør det. Inntaksmåtene er hovedsakelig røyking, svelging eller sniffing. Urteblandinger brukes fortsatt, men de fleste vegetabiliske stoffene er nå tilsatt syntetiske stoffer.

Spice er et av de største produktene innen Legal Highs. Her har man tilsatt et kjemisk stoff, for eksempel JWH-018, som imiterer effekten til THC i cannabis. JWH-018 oppdaget man ikke før i 2008, selv om Spice da hadde vært på markedet i flere år. Da JWH-018 ble oppdaget begynte man å lage nye stoffer som lignet – en erstatning. I løpet av 2009 fant man noen av disse etterkommerne; HU-210, CP 47. 497, JWH-073, JWH –200 og JWH-250. Designerdop endres når virkestoffene blir kjent og det nærmer seg et forbud mot distribusjon og / eller bruk. Slik kan man unngå regelverket for import, kjøp og salg i lang tid. Dette er en kjent teknikk også innen vanlig narkotika, for eksempel amfetamin. Amfetaminderivatene er etter hvert blitt mange; som ecstasy og metamfetamin, som igjen har mange undergrupper. Alt for å unngå lovverket og finne veier til nye, større og bedre rusopplevelser. Europeisk Over-

våkningscenter for Narkotika og Narkotikamisbruk (EONN) rapporterer at det i de 11 første månedene i 2010 ble funnet 31 nye stoffer. Syntetiske katinoner, syntetiske cannabinoider og nye syntetiske stoffer som likner kokain og amfetaminer er blant disse. Antall nye identifiserte stoffer har steget jevnt de siste årene:

EONN`s registrering av nye psykoaktive stoffer:

2007:	15
2008:	13
2009:	24
2010:	31 (pr november 2010)

Kilde: EONN årsrapporter 2008-2010

Eksempler på stoffer

Mefedron er et stoff som nylig kom inn på narkotikalistens i Norge, i mars 2010. Mefedron er et eksempel på et Legal High som var lovlig å kjøpe på Internett, og i utlandet også via smart-shops (butikker som selger brukerutstyr og lovlige rusmidler). I Sverige ble Mefedron raskt et problem, og populariteten til stoffet var stor. Mefedron er et katinon, det vil si et amfetaminalkaloid, og ligner derfor amfetamin i egenskaper. I 2009 var Mefedron et av Sveriges mest populære rusmidler; helt til man så et stadig voksende skadeomfang i tillegg til dødsfall etter overdoser. Stoffet kom raskt inn på narkotikalistens der, og kontrolltiltakene har begrenset noe av bruk og omsetning. Mefedron er ikke lenger et Legal High, men går som narkotika. Men det kommer stadig nye katinon-preparater; for å erstatte

Mefedron – og som selges lovlig. Samme uke som Mefedron ble narkotikaklassifisert i England, overtok stoffet MDAI samme funksjon. Og flere har kommet etter dette.

Nå er det *Spice* som er i en slik endring. Spice-trenden har vart en god stund, og narkotikabekjempere begynner å bli godt kjent med produktet. I Sverige og flere andre land har man nå forbudt flere av cannabinoidene som man har funnet i Spice. Man har også tatt de mest brukte virkestoffene, JWH-018, JWH-073 og HU-210 inn på idrettens interne dopingliste – også i Norge. I tillegg har man her forbudt hele gruppen cannabis – både den naturlige i form av cannabis, hasj og marihuana, samt den syntetiske THC (Δ9-tetrahydrocannabinol) og cannabimimetika (som for eksempel Spice). Slike begrensninger kan gjøre at et produkt ikke blir like ettertraktet, men resulterer i at man lager nye stoffer som gjør at Spice fortsatt kan selges lovlig. Det har i en viss grad skjedd. I følge ulike forum på Internett, er Spice nå mindre ettertraktet – og *Kratom* har blitt en favoritt. Kratom er blader fra et asiatisk tre, og disse tørkede bladene kan tygges, røykes, lages te eller svelges i kapselform. Et av de aktive stoffene i Kratom er mitragynin, som i små mengder virker stimulerende. Høyere doser vil gi en opioidlignende rus, og mitragynin er tidligere blitt brukt i folkemedisinen som smertestillende og mot opioidabstinenser. For å spisse dette produktet som et rusmiddel, er det nå blitt tilsatt stoffet O-desmetyltramadol, og sammen har dette blitt produktet Krypton, også kalt Krabbe. O-desmetyltramadol dannes vanligvis i leveren etter inntak av medikamentet Tramadol, som også har en opioidlignende og smerte-

stillende virkning. Miljøene selv virker delt i sin oppfatning om Krypton og Kratom. Å skulle ha «opioider» inn i Legal Highs-familien tar enkelte avstand fra, mens andre er mer liberale og ønsker velkommen de hardeste stoffene de kan få tak i, på lovlig vis. At Krypton er et sterkt stoff, bekrefter tall fra Sverige som setter 9 dødsfall i løpet av 2010 i sammenheng med dette stoffet (Läkartidningen, 14.12.10). Myndighetene her jobber nå hardt for å få Kratom-preparatene fort inn på narkotikalistene.

BZP er et annet populært stoff som tilhører piperazingruppen og ligner derfor amfetamin og ecstasy i egenskaper. Et annet stoff i piperazingruppen er mCPP, som i 2010 ble narkotikaklassifisert i Norge. BZP blir også kalt for partypiller, og ble i sin tid oppfunnet for å erstatte ecstasy og forhindre dødsfall og overdoser av dette. BZP har eksistert i ca 10 år, og ble oppfunnet av Matt Bowden fra New Zealand. Han har ut fra dette dannet selskapet Stargate International, som ved siden av å selge partypiller og andre Legal Highs jobber med det han kaller skadereduksjon av misbruk. Har man for eksempel en alkohol, heroin eller amfetaminavhengighet, så kan man gjennom Stargate få hjelp til dette gjennom lovlige erstatninger: Legal Highs. Matt Bowden sier at bare i New Zealand er det blitt konsumert 20 millioner tabletter med BZP. Han mener dette er et godt grunnlag for å si at BZP er et trygt stoff. Forskningen er ikke like sikker. To dødsfall settes i sammenheng med BZP, kombinert med MDMA (ecstasy). På grunn av tilvenningsfare, de to dødsfallene og rapporter om skader som akutte psykoser og nyresvikt, så ble det i 2008 satt i gang massive kontrolltiltak overfor dette stoffet.

Norge er ett av disse landene. BZP er fortsatt ikke narkotikaklassifisert, men det er et stoff som blir overvåket. Dette, samt at mCPP har blitt narkotikaklassifisert, har ført til at piperazingruppen ikke lenger er den store trusselen det så ut til å bli. Men diskusjonsforumene på nett viser at BZP fortsatt er et ettertraktet stoff som man gjerne vil ha tak i.

PMMA er et stoff som norsk media den siste tiden har skrevet mye om. Mellom juli 2010 og januar 2011 døde 12 mennesker i Norge på grunn av dette stoffet. Ni av disse var under 35 år (Dagbladet, 2.2.11). PMMA er et stoff som ligner både amfetamin og ecstasy, men er langt giftigere. Det har egenskaper i form av et stimulerende hallusinogen, og utseendemessig er det vanskelig å skille PMMA fra amfetamin og metamfetamin. Mange har nok fått i seg dette stoffet uten å vite hva det var, ettersom det har vært blandet inn i vanlig amfetamin og metamfetamin, eller det er solgt som ecstasy. Overdoseringen har skjedd ved at rusopplevelsen har kommet så sent at brukerne ikke har trodd at det virket – og har tatt en større dose rett etterpå. Så har virkningen slått til, og flere har altså omkommet på grunn av dette.

Historien til PMMA er ikke ukjent, det er et stoff man har visst om i mange år. EU tok dette stoffet inn på narkotikalistens allerede i 2002, etter et 20-talls dødsfall i Europa rundt tusenårsskiftet. I Norge hadde vi første dødsfall av PMMA i 2002. Men lovligheten gjorde dette til et Legal High som kunne selges til Norge. Mange trodde nok at de kjøpte amfetamin eller ecstasy, men de fikk noe annet i stedet.

Begrensningene i EU gjorde at PMMA ikke var så stort i omfang, før det tok fart på nytt i 2010. En farlig variant av stoffet forårsaket de mange dødsfallene i Norge dette året. Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen grep i oktober inn for å stoppe dette, og 12. november sto det på narkotikalistens. Dette ser ut til å ha virket, i tillegg til at rusmiljøene selv er svært forsiktige med å befatte seg med stoffet. Man får kjøpt tester på nett som viser hvorvidt man har et stoff som inneholder PMMA, hvilket mange benytter seg av. PMMA blir nå kalt «Death», og er et rusmiddel alle er redd. Men i sin tid var det et Legal High på lik linje med hva vi finner til salgs på nett nå. Det er en tankevekker.

Virkning

Legal Highs er laget for å likne vanlig narkotika. Det vil si at stoffene har en tilsvarende effekt, men det viser seg imidlertid at virkningen ofte er sterkere. Mye sterkere. Toll og Avgiftsdirektoratet (TAD) opplyser at etablerte rusmisbrukere har kommet til dem med stoffer kjøpt over internett og bedt om hjelp til å stoppe utviklingen. Brukerne selv er skremt og sier at dette er

Brukerne selv er skremt og sier at dette er livsfarlig

livsfarlig. Dette har man opplevd både i Norge og i andre land. Mange brukere beskriver i forumer på nett at rusen er sterk, mye sterkere og mer skremmende enn hva man hadde trodd. Flere beskriver den psykiske «nedturen» som fryktelig. En «nedtur» som varer lenge, og av og til også fører til mer eller mindre permanente personlighetsforandringer i form av psykososer, økt aggressivitet og paranoide trekk. I Sverige og England, hvor syntetiske Legal Highs har et antatt større

og mer etablert omfang enn i Norge, ser man nå at de psykiske skadevirkningene er store. Stoffene er sterke, og de gir en kraftig rus. Men de gir også raskt avhengighet, og dosene øker raskt hvis man sammenligner med vanlig narkotika. Hva disse stoffene vil gi av langtidsvirkninger vet man ikke enda.

For forskningen er dette relativt ukjente stoffer – hvilket i seg selv gjør det svært farlig å innta dem.

Distribusjon, omsetning og bruk

Salg gjennom Internett, head-shops og smart-shops er en industri som har utviklet seg spesielt det siste 10-året. I 2010 utførte EONN en undersøkelse og fant 170 aktive nettbutikker som solgte Legal Highs. I tillegg kom butikker som bare solgte innad i eget land. Det er i hovedsak Storbritannia, Tyskland, Nederland og Romania som har de fleste nettbutikkene i Europa. Utvilsomt er det internettbutikkene som står for det meste av salget av Legal Highs, og distribusjonen er kompleks. En nettbutikk kan ha adresse i ett land, telefonnummer til et annet land, organisasjonsnummer i et tredje og lager i et fjerde land. Det gjør det vanskelig å overvåke virksomheten, hvilket også er intensjonen.

Produktene og deres innhold beskrives lite og dårlig på nettet. Derimot reklamerer det stort for hva slags effekt de kan ha. Noen produkter er merket med en advarsel om ikke å dosere for høyt, da de kan være sterke. Men det er kun det vegetabiliske utgangspunktet, det vil si urtene eller bladene, som beskrives. Det står ikke noe om at det er tilsatt syntetiske stoffer. Faren for at man kjøper noe man ikke vet hva er, er derfor svært stor.

For å unngå kontroller og «tone ned» bedriften, er mange produkter merket

utsolgt i nettbutikken. Dette stemmer ofte ikke, men det er en måte å vise kundene at man har produktet i sitt sortiment, men samtidig vise kontrollører at produktet ikke lenger er i omsetning. Ved utsendelse merkes ofte forsendingen som badesalt, forskningskjemikalier, røkelse og plantegjødsel. I tillegg er produktene merket med «not for human consumption». Dette for å tilfredsstille regelverket i landet det selges fra, omgå kontrolltiltakene ved de ulike tollstasjonene; og å unngå at stoffene skal stoppes for ytterligere kontroll og identifisering. Stadig flere stoffer innen Legal Highs er identifisert, og er under overvåkning. At forsendelsene også ofte pakkes inn som gaver, er en metode for å hindre at pakken åpnes og kontrolleres.

Hvem er så kundene? TAD og Narkotikapolitiet ser en klar trend at dette dreier seg i hovedsak om unge gutter. Gutter som fra før benytter ulike rusmidler og ønsker å spise dette, men også de som ikke er i et rusmiljø fra før – men ønsker å eksperimentere. Det er absolutt ikke et storbyfenomen, men finnes overalt i Norge – spesielt på mindre og mellomstore steder. Salg over Internett har blitt en stor industri; der både legemidler, dopingmidler og narkotika nå er lett tilgjengelig – fra din egen stue. En 16-åring trenger ikke lenger snike seg inn på Vinmonopolet for å kjøpe en festrus, der i tillegg naboen står bak disken og kjenner ham. Han kan bestille fra gutterommet og få det levert i postkassen noen dager senere. Men hva han egentlig har fått, det vet han ikke. Det er en sjanse han må ta.

... og hva så?

Å begynne og lete i bakgrunnsstoff om Legal Highs viste seg raskt å bli en sann

prøvelse. Jo mer jeg lette, jo flere stoffer kom fram. Forumsidene på internett er fulle av diskusjoner om hva som fungerer, kombinasjoner, hvordan du lager stoffer og forslag til nye veier rundt lovverket. Også på Facebook er det nå slike grupper hvor man kan lese om andres erfaringer, tips til salgssteder og nye stoffer. Men å søke på fagstoff om denne rusmiddelgruppen, det er verre. Her finnes det lite. Hvilket sier meg at dette er en «underverden» hvor rusmisbrukere har fritt spillerom både med tanke på bruk, distribusjon og nye stoffer. Det finnes ingen tall for utberedelsen av Legal Highs i Norge. Norsk Narkotikapolitiforening melder at de ser denne trenden er kommet for fullt, over hele landet. Tollvesenet sier det samme. Begge etatene sier at vi ikke lenger kan lukke øynene for dette; vi må ta det for hva det er: en ny trend med store utfordringer. Det er farlige, lovlige stoffer. Mange rammes av psykiske skader, noen dør. Men hva gjør man, når stoffene som kommer med posten faktisk er lovlige, i henhold til narkotikalovgivningen i Norge? Mange stoffer blir overvåket, men problemet er også at man kjenner ikke til alle stoffene som finnes. Et internasjonalt nettverk står sammen i bekjempelsen; herunder også WADA, som er verdens antidopingbyrå. Fra 1.1.2011 er Spice og hele cannabinoidgruppen oppført på idrettens interne dopingliste – mens de ennå ikke er oppført på narkotikalistene. Har det med å gjøre at dopinglisten kommer med sterkere internasjonale føringer? Kanskje hadde det vært et poeng å nettopp føre opp hele gruppen stoffer også på narkotikalistene – i stedet for de

...dette er en «underverden» hvor rusmisbrukere har fritt spillerom både med tanke på bruk, distribusjon og nye stoffer.

enkelte virkestoffene? At alle stoffer som hadde for eksempel en cannabislignende virkning falt under samme lovgivning. Da vil man sannsynligvis kunne spare tid for å kunne forby et stoff; når man først fikk identifisert virkningen av det. Utviklingen går svært fort, og vi henger ikke med. Nye stoffer lages raskt, vi har fått hele verden inn i vår egen stue gjennom internett, og distribusjonen er kompleks.

Vi står, enten vi liker det eller ei, foran nye utfordringer. Menneskers behov for å feste, ruse seg, flykte fra hverdagen – det får vi kanskje ikke gjort så mye med. Noen lever av å finne nye måter å ruse seg på. Lydbølger; der man kjøper musikk tilsatt særskilte lydbølger for å gjennom substanser i hjernen oppleve rus, er kanskje noe av det siste. Bare fantasien stopper mulighetene. Men vi kan gi informasjon om hva som er farlig. Holdningsskapende arbeid vil være viktig i tiden fremover. Statistikk sier at norsk ungdom, mellom 15 og 20 år, nå drikker noe mindre alkohol enn tidligere. (Sirus 2009) Men ruser de seg mindre? Kan det være at 16-åringen på gutterommet faktisk ruser seg på andre ting i stedet? Tør, og kan, vi vente?

Om forfatteren:

Anna-Lena Westbye Pedersen arbeider som spesialrådgiver i Kompetansesenter rus - region Øst. Hun er utdannet sykepleier, med hovedfag i sykepleievitenskap, i tillegg til fordypning i rusmiddelmedisin. Tidligere arbeidet hun som prosjektleder for etablering av kommunalt lavterskeltilbud for unge voksne innen rus og psykiatri, samt for etablerte rusmisbrukere.

KILDER:

Antidoping Norge: Dopinglista 2011

BBC (2009): «Legal Highs» (film). <http://underdogcinema.com/culture/bbc-three-presents-legal-highs/>

Bäckström, B.G., Classon, G., Löwenhielm, P., Thelander, G (2010): Krypton – ny dødlig internetdrog. www.lakartidningen.se/includes/07printArticle.php?articleId=15655

Dagbladet, 2.2.11: <http://www.dagbladet.no/2011/02/02/nyheter/innenriks/narkotika/politi/dodsfall/15273823/>

Dagbladet, 3.2.11: <http://www.dagbladet.no/2011/02/03/nyheter/innenriks/overdose/ragnhild-saken/narkotika/15288290/>

Europeisk overvåkningscenter for narkotika og narkotikamisbruk (EONN): Årsrapporter 2008, 2009 og 2010. Pressemelding 10.11.2010 <http://www.emcdda.europa.eu/index.cfm>

Gottlieb, Adam (2006): Den høje kogebog Danmark: Politisk Revy (Org.tittel «Legal Highs», USA: 1973)

Legemiddelverket: Høringsuttalelse dopingliste Norge: <http://www.legemiddelverket.no/upload/15212/hoering05032010.PDF>

Politiet: Norsk Narkotikapoliti Forening (intervju januar 2011)

2009: Tallmateriale Kripos

Politidirektoratet: Tendenser i kriminaliteten. Utfordringer i Norge 2010 - 2012

Narkotikalisten 2010 (Norge) 12.11.2010

Narkotikaförteckning (Sverige) 20.11.2010

Sirus: Sirusrapport 5/2009, Rusmidler i Norge 2010.

Toll og Avgiftsdirektoratet: Intervju februar 2011

Towsend, Mark (2010): New drug set to replace banned mephedrone as a «legal high». The Observer, 18.4.2010

ØVRIGE NETTKILDER:

<http://www.itavisen.no/365935/hoy-uten-dop>

<http://www.justice.gov/ndic/pubs11/11052/11052p.pdf>

www.rustelefonen.no

<http://www.side2.no/helse/article3000288.ece>

<http://en.wikipedia.org>

<http://no.wikipedia.org>

<http://sv.wikipedia.org>

http://www.parliament.nz/NR/rdonlyres/B369A-DAE-770D-4B5D-B51A-9CE612B12984/83028/DB-HOH_BILL_8220_531999994.pdf

Nettforum: <http://www.drugs-forum.com/forum/showthread.php?t=13277>

www.flashback.org (Sverige)

www.freak.no/forum

<https://www.legalhighsforum.com/showthread.php?t=2105&page=3>

NETTBUTIKKER:

www.everyonedoseit.com

<http://www.eztest.com/shop/>

<http://www.i-doser.com/storev3/index.php>

<http://www.stargateinternational.org/index.htm>;

<http://www.clubstargate.com/?enter=1>

<http://www.thespiceisnice.com>

